

ГРАМАДЗЯНСКА-ПАТРЫЯТЫЧНАЕ ВЫХАВАННЕ Ў ПЕДАГАГІЧНАЙ СПАДЧЫНЕ А. С. МАКАРАНКІ

I. I. Likharev,

*настаўнік дзяржаўнай установы адукацыі
«Сярэдня школа № 19 г. Магілёва», Магілёў*

Анацыя. У артыкуле разгледжаны ідэі патрыятычнага выхавання ў педагагічнай спадчыне Антона Сямёнавіча Макаранкі. Праблема выхавання грамадзяніна-патрыёта заўсёды займала вядучае месца ў яго педагагічнай дзейнасці. Патрыятычнае выхаванне педагог вызначаў як складнік нацыянальнай сістэмы выхавання. Вызначана, што педагагічныя працы А. С. Макаранкі раскрываюць сутнасць выхавання патрыёта-грамадзяніна – асобы, якая ставіць калектыўныя інтарэсы вышэй за асабістыя і працуе на карысць Радзімы.

Ключавыя словы: патрыятызм, патрыятычнае выхаванне, вучнёўская моладзь, педагагічная спадчына, выхаванне грамадзяніна-патрыёта.

CIVIL AND PATRIOTIC EDUCATION IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF A. MAKARENKO

I. Likharev,

*Teacher of the State Educational Institution
«Secondary School № 19 of Mogilev», Mogilev*

Abstract. The article discusses the ideas of patriotic education in the pedagogical heritage of A. Makarenko. The problem of educating a patriotic citizen has always occupied a leading place in his pedagogical heritage. The teacher defined patriotic education as a component of the national education system. The article determines that the pedagogical works of A. Makarenko reveal the essence of educating a patriotic citizen – a person who puts collective interests above personal ones and works for the good of the Motherland.

Keywords: patriotism, patriotic education, student youth, pedagogical heritage, education of a patriot citizen.

Ідэя патрыятычнага выхавання – адна з фундаментальных праблем у гісторыі філасофіі і педагогіцы. І хоць само паняцце «патрыятызм» узнікла значна пазней, з пачаткам фарміравання новых буржуазных

дзяржаўных утварэнняў, старажытных філосафаў, асэнсоўваючы быццё, чалавечую сутнасць, пабудову дзяржавы, так ці інакш уздымалі пытанні, звязаныя з патрыятызмам як маральнай і сацыяльна-палітычнай якасцю.

Асаблівай увагі заслугоўвае постаць выбітнага педагога пачатку ХХ ст. Антона Сямёнавіча Макаранкі (1888–1939), чья тэарэтычная і практычная спадчына зазнавала ў розныя часы і кананізацыю, і бясспрэчнае ўспрыманне, і актыўныя намаганні вылучыць яе з агульнапедагагічнай свядомасці.

Аналіз педагагічнай спадчыны А. С. Макаранкі сведчыць пра тое, што ў цэнтры сваёй выхаваўчай сістэмы ён ставіў працоўнае, маральнае і патрыятычнае выхаванне, падрыхтоўку маладога пакалення да жыцця, а таксама шмат найважнейшых праблем, такіх як калектыў і асоба, свабода і абавязкі, аўтарытэт, улада і такт, свядомая дысцыпліна, павага і г. д.

А. С. Макаранка падкрэсліваў, што патрыятызм выяўляецца не толькі ў гераічных учынках, ад сапраўднага патрыёта патрэбна не толькі «гераічная ўспышка», але і працяглая, пакутлівая, націскная праца, часта нават вельмі цяжкая, нецікавая, брудная» [2, с. 112].

Ён лічыў, што школа павінна выхоўваць адданых Бацькаўшчыне патрыётаў, адукаваных людзей, кваліфікаваных работнікаў, людзей, якія валодаюць пачуццём абавязку і гонару, якія ўсведамляюць сваю годнасць, маюць арганізацыйныя навыкі, дысцыплінаваных, бадзёрых і жыццярадасных. А. С. Макаранка лічыў выхаванне патрыятызму ў дзяцей прыярытэтным напрамкам сваёй педагагічнай дзейнасці.

На думку педагога, выхоўваць патрыятызм у дзяцей важна праз фарміраванне арганізатарскіх навыкаў, якія найбольш патрэбныя для «чалавека-творцы на карысць сваёй Радзімы», у прыватнасці, пачуццё адказнасці за даручаную справу, узаемадапамогі, імкнення да рацыяналізацыі і ўдасканалення вытворчасці і г. д. Кожны вучань павінен быць смелым, мужным, сумленным, працавітым патрыётам. Усё гэта даносіцца і выхоўваецца праз выхаванне калектыву, праграму чалавечага характару, удзел у вытворчай працы [1, с. 12].

Варта адзначыць, што педагагічныя працы А. С. Макаранкі раскрывалі сутнасць выхавання патрыёта-грамадзяніна, асобы, якая павінна падпарадкаваць свае інтарэсы калектывунай справе, павінна працаваць на карысць Радзімы. На думку педагога, мэтай агульначалавечага значэння з'яўляецца выхаванне патрыятызму, калектывізму, саборнасці, сумленнасці, клапатлівасці, беражлівасці, адказнасці, працаздольнасці, шчырасці, адкрытасці, павагі да іншага чалавека, яго інтарэсаў.

А. С. Макаранка таксама разглядаў патрыятызм як звычайку: «Колькі бы вы не стваралі правільных уяўленняў аб тым, што патрэбна рабіць, але калі вы не выхаваете звычайкі пераадолюваць працяглыя цяжкасці, я

маю права сказаць, што вы нічога не выхавалі. Адным словам, я патрабую, каб дзіцячае жыццё было арганізавана як вопыт, які выходзіць з пэўнай групы звычак» [3, с. 61].

Дзейнасць школьнікаў у любой сферы, калі яна прыносіць карысць і рэалізацыю задум, – абавязковая ўмова станаўлення патрыёта. Пры гэтым выкананне любой дзейнасці (інтэлектуальнай, мастацкай, фізічнай, спартыўнай і г. д.) павінна быць выканана з радасцю, асалодай, прыгажосцю, разуменнем значнасці. Таму працу А. С. Макаранка разглядаў як аснову патрыятычнага выхавання.

А. С. Макаранка на практыцы даказаў, што менавіта працоўнае выхаванне ляжыць у аснове фарміравання самастойнай, творчай асобы, што менавіта праца з'яўляецца крыніцай духоўнага і маральнага ўзбагачэння чалавека. І творчая праца магчыма толькі тады, калі чалавек ставіцца да працы з любоўю, калі ён свядома бачыць у ёй радасць.

Выхаванне патрыятызму – гэта мэтанакіраваная і сістэматычная дзейнасць па фарміраванні ў падрастаючага пакалення патрыятычнай свядомасці, пачуцця вернасці Радзіме. Патрыятычнае выхаванне ажыццяўляецца ў адзінстве з іншымі напрамкамі выхаваўчай работы, перш за ўсё яно непарыўна звязанае з працоўным выхаваннем. Вылучаючы патрыятычнае выхаванне ў адносна самастойны накірунак выхаваўчай працы, адзначым яго арганічны ўзаемасувязі з іншымі напрамкамі (маральным, працоўным, эстэтычным і г. д.), што ўяўляе сабой значна больш складанага суадносіны, чым часткі цэлага.

Асноўнымі элементамі патрыятызму ў педагагічнай сістэме А. С. Макаранкі з'яўляюцца маральная і прававая культура, выяўленая ў пачуцці ўласнай годнасці і дысцыплінаванасці, унутранай свабодзе асобы, у павазе і даверы да іншых грамадзян, у пачуцці абавязку перад Радзімай, адказнасці, гонару.

Педагагічная сістэма А. С. Макаранкі была накіравана на развіццё і фарміраванне асобы ў працы, на прафесійнае станаўленне навучэнцаў у працэсе працоўнага выхавання. У педагагічных установах, якімі кіраваў педагог, працоўнае выхаванне было накіравана на псіхалагічную падрыхтоўку асобы да працы. А. С. Макаранка адзначаў, што працоўнае выхаванне таксама павінна быць накіравана на практычную падрыхтоўку да працы (наяўнасць агульнаадукацыйных і палітэхічных ведаў аб агульных асновах вытворчай дзейнасці чалавека, выпрацоўка ўменняў і навыкаў, неабходных для працоўнай дзейнасці, выхаванне асноў працоўнай культуры); падрыхтоўку да свядомага выбару прафесіі (сацыяльна-псіхалагічная накіраванасць на пэўны від працоўнай дзейнасці адпаведна інтарэсам, патрэбам, матывам і схільнасцям асобы), што зробіць магчымым як дысцыплінаванасць, так і ўнутраную свабоду асобы ў працэсе разумення свайго абавязку перад Радзімай.

На аснове аналізу спадчыны А. С. Макаранкі можна сцвярджаць, што пайнавартасны грамадзянін і патрыёт для яго – гэта чалавек, які актыўна дэманструе станоўчыя маральныя каштоўнасці ў дзелавых і міжасобасных адносінах з людзьмі; той, хто працуе асэнсавана, адчувае сябе гаспадаром сваёй краіны; які валодае эканамічнай граматнасцю, умее кіраваць працоўным калектывам; гатовы пераадольваць аб'ектыўныя і суб'ектыўныя цяжкасці на шляху да сацыяльна-каштоўнаснай мэты; сем'янін, які паспяхова выходзіць дзяцей, адэкватна ацэньвае сваю сацыяльную значнасць і таму валодае пачуццём уласнай годнасці.

Такім чынам, патрыятычнае выхаванне знаходзіцца ў цеснай узаемасувязі з працоўным выхаваннем, бо адной з галоўных характарыстык патрыятызму з'яўляецца яго дзейсны характар, які выяўляецца ў служэнні чалавека Радзіме і, перш за ўсё, у яго працоўнай дзейнасці, г.зн. комплекснае вырашэнне задач патрыятычнага і працоўнага выхавання аб'ектыўна абумоўленае. Хоць кожны з гэтых напрамкаў вырашае пэўныя задачы, але іх аналіз паказвае наяўнасць агульных задач, што абумоўлівае неабходнасць іх комплекснага рашэння.

У сваіх працах А. С. Макаранка падкрэсліваў, што чалавек не выходзіць са сабой – асоба ствараецца сінтэтычна. Таму асобны сродак выхавання заўсёды можа быць і станоўчым, і адмоўным. Педагог звязваў працоўную дзейнасць з развіццём патрыятычнай свядомасці дзяцей, патрыятычных пачуццяў і разумення свайго абавязку перад Радзімай. А. С. Макаранка вызначыў, што патрыятызму не вучаць, яго выходзіць, разглядаў працэс выхавання грамадзяніна як адзін з самых важных і складаных. «Выхаваць грамадзяніна значыць выхаваць патрыёта, сфарміраваць у яго такія якасці, якія б сведчылі аб прыналежнасці гэтай маладой асобы да вялікай дзяржавы» [1, с. 81].

На думку А. С. Макаранкі, патрыятычнае выхаванне як складнік нацыянальнай сістэмы выхавання заўсёды было і з'яўляецца адным з найважнейшых напрамкаў выхавання асобы.

Такім чынам, у сённяшніх умовах педагагічная сістэма А. С. Макаранкі дзейнічае, развіваецца і вядзе да новых педагагічных дасягненняў.

1. *Макаренко, А. С.* Воспитание гражданина / А. С. Макаренко. – М.: Просвещение, 1986. – 373 с.

2. *Макаренко, А. С.* Коллектив и воспитание личности / А. С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1972. – 336 с.

3. *Макаренко, А. С.* О воспитании / А. С. Макаренко. – М.: Политиздат, 1988. – 256 с.